

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ו ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 843

מסכת נדרים נ"ו - ס"ב ♦ כלים ה', ו' - ה', י'

בס"ד, ג' אב תשע"ה

השבוע בגליון

- ♦ בצלים שחלק מכל בצל מעושר
- ♦ ביטול ברוב אינו מבטל מיעוט גלוי
- ♦ מדוע התאריכים אינם מתאימים?
- ♦ מצבה עתיקה עם תאריכים מוזרים

- ♦ פרי שנקטף בשבת לחולה
- ♦ הפרשת תרומה מפרי שעל העץ
- ♦ ביטול ברוב מחיל הגדרות חדשות?
- ♦ חוטי ציצית שהתערבו

דבר העורך

הדף שלי

לכבוד מערכת מאורות הדף היומי שלום.
אני חייב להרה"ג ר' חיים דוד קובלסקי שליט"א את העובדה שזכיתי לקבוע עיתים לתורה בכל יום, בשיעור הדף היומי. ההתחלה לא היתה קלה, אך ההרגשה הנפלאה חיפתה על הכל, והיום - אין מאושר ממני!
לאחר שנתיים וחצי של לימוד דף היומי, אני רוצה לשתף אתכם בתחושותיי הגואות מידי יום, ואם תמצאו בזה שימוש ללומדי הדף היומי, או ליהודים שעדיין לא הצטרפו ללימוד הדף היומי, והיה זה שכרי.
לפני שנים שמעתי סיפור מדהים על מוהל וותיק. היה זה מוהל שכבר זכה למול אלפי תינוקות מכל החוגים ומכל העדות. באחד הימים התקבל בביתו טלפון. מן הצד השני של האפרכסת בקע קול נרגש:
- המוהל?
- שלום וברכה.
- בן נולד לנו, ונשמח מאד אם תוכל למול אותו. הקול מעבר לקו כמעט נשנק.
- בשמחה רבה. באיזה יום הברית?
מן העבר השני - דממה.
כעבור רגעים מספר שבה נשימתו של האב הנרגש. המוהל הבין כי לפניו מקרה משמח במיוחד.
- כמה זמן חיותם לו, שאל ברך.
- עשרים ושתיים שנים, השיב האב.
כעת גם המוהל היה מרוגש. האב חזר פעמיים ושלש על כתובתו עד שהמוהל הצליח לרשמה כיאות.
בהגיע יום הברית נפעם המוהל ונרגש, השכים קום לתפילת וותיקין. הוא קיבל בהבנה את בקשת האב לערוך את הברית בשבע בבוקר; זמן כה רב המתניו וציפו לתינוק, גם אם היו עורכים את הברית בחמש בבוקר היה מבין לליבם. בתפילת שחרית התפלל המוהל בלב הומה לריבון העולמים כי הרך העומד להימול, יגדל לתורה, לחופה ולמעשים טובים, לתפארת בני משפחתו. בדרכו אל הברית כבר עלו בעיני רוחו דמויותיהם של בני משפחה נרגשים, ידידים ומכרים עם ברך בעיניים, ובאזניו כבר שמע את עזרת הנשים הומייה מתמיד.

דף נז/ב גידולי היתר

פרי שנקטף בשבת לחולה

במאמר זה נוסיף לעסוק במחלוקת הראשונים על אודות הוראת חז"ל ש"דבר שיש לו מתירין - אפילו באלף לא בטיל".

תבשיל שבושל בשבת עבור חולה מטעמי פיקוח נפש, מעיקר הדין מותר באכילה לכל אדם כי התבשיל נעשה בהיתר. אמנם חכמים גזרו שלא יאכלוהו שמא יבואו לבשל כמות מרובה עבור החולה מתוך מחשבה שגם אחרים יהנו ממנו ובכך יעברו על איסור, אך כאמור, מעיקר הדין אין מניעה לאכול תבשיל שבושל כולו עבור חולה.

הרמ"א (שולחן ערוך אורח סימן ש"ח סעיף ב') פוסק עוד: כי פרי שנתלש בשבת מן העץ עבור חולה, אסור מסיבה נוספת באכילה בשבת לכל אדם - מפני שהוא מוקצה. כלומר: כל פרי הנמצא על העץ אינו מיועד לאכילה עד שיתלשוהו ולפיכך פירות העץ הם מוקצה. גם אם מערב שבת קרובו של החולה יתן דעתו על פרי מסויים שברצונו לקטפו בשבת מן העץ עבור החולה ובכך להוציאו מתורת "מוקצה", שאינו מוקצה מדעתו, אין בכך כדי להועיל, כי במהלך השבת הפרי הוסיף לגדול ומובן מאליו שבערב שבת אדם אינו יכול לייחד במחשבתו לאכול דבר-מה שאינו קיים ולפיכך חלק הפרי שגדל בשבת הוא מוקצה. הרי לנו פרי שרובו היתר ומיעוט קטן ביותר ממנו - איסור.

השאלה המתבקשת היא מדוע לא יתבטל האיסור ברוב ההיתר, הרי כלל ידוע הוא שמאכל איסור שהתערב ברוב מאכל היתר - בטל האיסור ומותר לאכול את כל התערובת. גם בפרי זה מעורב מעט איסור ומדוע אינו בטל?

הבה נתבונן במקרה דומה שדנים בו בעלי התוספות במסכת בבא קמא (ט/א ד"ה כל הנלקט מזה יהיה מחולל).

פירות הגדלים על העץ בשנתו הרביעית קדושים ובעליהם מצווה לאכלם בירושלים [כינויים הוא "פירות נטע רבעי"]. ברצונו, יכול הוא לחלל את קדושתם על מטבעות. בעלי התוספות כותבים כי אם יהודי חילל את קדושת הפירות בעודם מחוברים לעץ, כשיתלשם אינם מחוללים לגמרי כי כל פרי הוסיף לגדול בעודו על העץ ונמצא שבכל פרי יש חלק שלא חולל ועדיין קדוש הוא. אמנם, מעירים בעלי התוספות, הדין היה נותן שהמיעוט הקדוש יתבטל ברוב שכבר חולל, מדין "ביטול ברוב", אך לפנינו מקרה של "דבר שיש לו מתירין" [ראה בהרחבה במאמר הקודם], ומאחר שניתן לחלל שוב את הפירות עבור החלקים הקדושים שבהם, הרי זה "דבר שיש לו מתירין" שאפילו באלף אינו בטל. על דברי בעלי התוספות הללו ביסס הרמ"א את פסקו כי פרי שנתלש בשבת מן העץ עבור חולה, אסור באכילה לכל אדם עד מוצאי שבת, כי החלק שהוסיף לגדול בשבת הוא מוקצה, ואינו בטל ברוב הפרי שכבר היה מוכן מערב שבת, מפני שהאיסור הוא "דבר שיש לו מתירין", שהרי במוצאי שבת יפוג איסור מוקצה.

זו שיטת בעלי התוספות שלאורה נהג הרמ"א, וכך גם נוקט הר"ן בסוגייתנו.

ברם, המגן אברהם חולק על הרמ"א ופוסק כי מותר לאכול פרי זה, לפי שהמיעוט בטל ברוב. שמא תאמר, הרי המיעוט הוא "דבר שיש לו מתירין"? ובכן, ישנם ראשונים (מרדכי שבת פרק ח' סימן רנ"ט, שיטה מקובצת בבא קמא סח/ב בשם רבי שמעיה, איסור והיתר כלל כ"ה דין כ', ועוד) החולקים על בעלי

לעילוי נשמת

הר"ר **משה בורנשטיין** ז"ל ב"ר צבי הלוי ז"ל

נלב"ע ה' באב תשנ"ג תנצב"ה

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

נר ה' נשמת אדם

התוספות ועל הר"ן וסוברים כי גזירת חכמים לא נתקנה אלא על מאכל אסור שעמד בפני עצמו והתערב במאכלי היתר, רק מאכל שכזה אין לאכול בהסתמך על ביטול ברוב. ברם, אם האיסור מעולם לא היה ניכר בפני עצמו כי איסורו ותערובותו בהיתר באו כאחד, הרי הוא בטל לעולם אף על פי שהוא "דבר שיש לו מתירין". טעם הדבר: מעולם לא היה בפנינו דבר אסור שהתערב ברוב והתבטל, אלא מיד עם לידתו הוא הותר ולפיכך מעולם לא היה האיסור ניכר בפני עצמו. מעתה, מאחר שהחלק הקדוש שבפירות נטע רבעי גדל היישר במעורבות לתוך הפרי המחולל - הרי הוא בטל ברוב. כך גם חלק המוקצה שהתווסף בשבת לפרי, בטל ברוב והפרי מותר באכילה עוד בשבת. הרי לנו מחלוקת ראשונים אם הוראת חז"ל "דבר שיש לו מתירין" - אפילו באלף לא בטיל" מתייחסת גם למקרה שבו האיסור מעולם לא ניכר בפני עצמו אלא האיסור נולד לתוך ההיתר.

הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (שו"ת סימן קפ"ט) מבאר כי מחלוקת זו נובטת ממחלוקת הראשונים הבסיסית לגבי טעם תקנת חכמים ש"דבר שיש לו מתירין" - אפילו באלף לא בטיל" [ראה בהרחבה במאמר הקודם], כדלהלן. הראשונים המקילים וסוברים שבמקרה שהאיסור לא היה ניכר מעולם אלא נולד לתוך ההיתר - לא תקנו חכמים את הכלל "דבר שיש לו מתירין", חרטו את דבריהם לאור פירושו של רש"י שטעם תקנת חכמים זו מבוסס על **סברה**: "עד שתאכלנו באיסור - תאכלנו בהיתר". מעתה דבר שהיה "באיסור", אסור היה לאכול, כל נשתמש בביטול ברוב כדי להיתרו. אולם על דבר שמעולם לא היה אסור באכילה, כי יצירתו היתה לתוך רוב היתר - לא גזרו חכמים לאסרו. ברם, בעלי התוספות והר"ן מחמירים שגם כשהאיסור לא ניכר מעולם בפני עצמו תקף הכלל "דבר שיש לו מתירין" - אפילו באלף לא בטיל", שהרי הר"ן סובר שהוראת חכמים זו מבוססת על **הלכה** ש"מין במינו לא בטיל", כאילו הם מין אחד, היתר בהיתר, שאינו בטל. מה מועילה לנו העובדה שהאיסור מעולם לא ניכר בפני עצמו? הן סוף סוף במקרה זה לפי ההלכה אין אפשרות לבטל את המיעוט ברוב.

הפרשת תרומה מפרי שעל העץ

לאחר הידיעות והמחלוקות שנפרשו במאמר הקודם בגליון זה, ובמאמר האחרון בגליון הקודם, באפשרותנו ליהנות מסברה מרחיבת נפש של הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל בנושא זה. תחילה נסכם בקצרה את מחלוקת הראשונים בה עסקנו במאמר הקודם [ששרשה במחלוקת אחרת]. נחלקו הראשונים אם כאשר האיסור לא ניכר מעולם בפני עצמו אלא יצירתו היתה לתוך ההיתר, תקף הכלל "דבר שיש לו מתירין". יש הסוברים שגם באופן זה האיסור אינו בטל ברוב אם הוא עומד להתבטל בעתיד, ויש החולקים וסוברים כי במקרה זה לא תקנו חכמים ש"דבר שיש לו מתירין" - אפילו באלף לא בטיל", אלא האיסור מתבטל ברוב ההיתר.

מעשה באדם שגדל עץ בחצירו והוא נוכח לדעת כי בני ביתו לוקטים פירות מן העץ בלא-דעת ואוכלים אותם בלא להפריש מהם תרומות ומעשרות. איסור טבל! כדי למנעם מאיסור זה לכאורה עומדת לרשותו אפשרות להפריש תרומות ומעשרות עבור הפירות שעל העץ. כלומר, אף על פי שהפרשת התרומה אינה חלה עד לאחר קטיפת הפרי מן העץ, אולם בשעה שיתלש הפרי מיד תחול עליו הפרשת התרומה שנעשתה לפני כן, וכך כל פרי שיתלש מן העץ לא יהיה אסור.

החזון איש זצ"ל (דמאי סוף סימן י"ז) שלל לחלוטין עצה זו ונימוקו עמו: ההפרשה מועילה אך ורק עבור חלקי הפרי שכבר היו בעולם בשעת ההפרשה, אך לאחר מכן הוסיפו הפירות לגדול עד שנתלשו, ועל תוספת זו מעולם לא הופרשו תרומות ומעשרות! ונמצא שיש בפרי חלקי טבל. השאלה המתבקשת מאליה היא: יבוא רוב הפרי שכבר הופרשו עליו תרומות ומעשרות ויבטל ברוב את מיעוט הטבל שגדל לאחר מכן!

ובכן, הא ניחא לפי הראשונים הסוברים שגם כאשר האיסור לא היה ניכר בפני עצמו מעולם, אלא התערב היישר בהיתר - תקפה הוראת חכמים "דבר שיש לו מתירין, אפילו באלף לא בטיל" - אין ממש בהצעה זו שהרי אפשר להסיר את איסור הטבל מן התוספת שגדלה בפרי על ידי הפרשת תרומה נוספת, ולכן לא יחול הכלל "ביטול ברוב" כי החלק האסור יכול להיות מותר לחלוטין גם בלא "ביטול ברוב". ברם, לפי הראשונים הסוברים שאיסור שלא ניכר מעולם בפני עצמו בטל ברוב היתר, מדוע שרוב הפרי המותר לא יבטל את מיעוט הטבל?

הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (מנחת שלמה חלק א' סימן נ"ה) דוחה אפשרות זו על הסף. התבוננות בתהליכי הפרשת תרומות ומעשרות תעלה כי במקרה דנן האיסור ניכר בפני עצמו.

ציוותנו תורה להפריש לפי הסדר הבא: תרומה גדולה לכהן, מעשר ראשון ללוי ומעשר שני או מעשר עני [תלוי באיזו שנה]. בעוד הפרי על העץ הוא אינו חייב בהפרשת תרומות ומעשרות. עם הורדתו מן העץ עדיין אינו מוגדר "טבל" - פירות שאין לאכלם ללא הפרשה, כי קיימת אפשרות לאכול אותן אכילת ארעי בשדה. ברם, ברגע שהופרשה ממנו תרומה גדולה, חלה חובה להוסיף להפריש את המעשרות ואין לאכול את הפירות שנלקטו כי הם "טבל".

עתה נשים נא לב לתהליך שיצר בעל העץ. הוא הפריש תרומות ומעשרות בעוד הפירות על העץ, מתוך כוונה שהם יחולו ברגע לקיטתם. עם לקיטתם חלה הפרשת תרומות ומעשרות לפי הסדר. תחילה חלה הפרשת תרומה גדולה. בו ברגע **כל הפרי אסור באכילה**. רגע אחר כך תחול הפרשת מעשר, אך לפני כן היה כל הפרי אסור באכילה... נמצא שאין לפנינו מאכל היתר שגדל איסור לתוכו, אלא מאכל אסור שחלקו הותר על ידי הפרשה, ואין עילה שלא יחול הכלל שדבר שאין לו מתירין אפילו באלף לא בטל. רק אם מתחילתו האיסור לא ניכר בפני עצמו סוברים ראשונים אלה שאין חל עליו הכלל "דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטל".

הוא הקפיד להגיע אל האולם רבע שעה לפני המועד הנקוב. איש לא היה שם. בשעה היעודה נכנס האב ובידו כרית הברית. בלא אומר דברים חיבקו המוהל, טפח על גבו, הלם על כתפו ונפנה להכין את כליו בחיך רוטט. טיפין טיפין זרמו אל האולם אנשים מנומנמים, חלקם כבר הספיקו להלביש את ילדיהם שבבית ואחרים המתינו בדריכות לעריכת הברית כדי לשוב לביתם ולהתחיל את מה שהיה עליהם כבר לסיים. בני משפחה ניגשו פה ושם, הביעו את התפעלותם מן העריכה הנאה של השולחנות, החליפו מבט עם אבי הבן ושוחחו בינם לבין עצמם על הא ועל דא. **עשרים** ושתיים שנה, חשב לעצמו המוהל, והם פה משוחחים על עריכת השולחנות? אי אפשר להבין את העולם! כשנמנו עשרה משתתפים, הורה האב למוהל להתחיל בברית.

"קוועטרי! ברית קודש!" האב ספק זעק ספק בכה ספק ניגן את ברכת "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה". הקהל הגיב ב"אמן", שאין בו לא ניגון ולא התרגשות נדירה. אמן. "ויקרא שמו בישראל...", ביבבה פלט האב את שם בנו הנולד לו במזל טוב ושב לטמון את ראשו בטליתו.

עם סיום הברית הבחין המוהל בגדוד ילדים המקיף את אבי הבן בקריאות "אבא, אני אקח את שלשת הקטנים למטפלת, ונעמי תשמור כאן על ארבע הבנות. אחר כך נשאר כאן אנחנו, רק חמשת הגדולים!". ותצילנה אזניו. האיש חמד עמו לצון, או שמא דמיונות יתר תוכפים עליו וכופים עצמם על מחשבתו.

הוא פנה עם האב לקרן-זווית: כבר חמשה ימים אני נרגש כפי שלא הייתי מעודי, עשרים ושתיים שנה אמרת לי! עכשיו אני רואה שבלי עין הרע אתה מוקף בחבילי חבילות!

אם הובנתי שלא כיאות, אני מבקש את סליחתך, התנצל האב מעומק ליבו. נישאתי לפני עשרים ושתיים שנים. כן, נולדו לי כבר יותר ממניין ילדים, ברוך הוא וברוך שמו, מה בכך?! היש בעצם קיומם כדי להפחית מעצמת שמחתך? זכיתי במתנה מופלאה, בן יהודי, נשמה טהורה וקדושה, אותה אגדל, בסיעתא דשמיא, לתורה ולחופה ולמעשים טובים.

הם התחבקו טוב, כשעיניהם זולגות דמעות. מתנה משמים.

שמעתי ממגיד השיעור שלי, שהחפץ חיים זצ"ל מסר בשם אחד מגדולי הדורות הקודמים, כי שלשה דברים יעמיד אדם מול עיניו: בכל יום יחוש שהיום הוא היום הראשון והאחרון בימי חייו ועליו לנצלו כאדם שיווד לעולם ליום אחד בלבד בו עליו להספיק ככל יכולתו. כל דף גמרא שהוא לומד, יחוש שזהו דף הגמרא היחיד שלמד אי פעם וילמד אי פעם. לעולם ירגיש כי הוא יחיד בעולם כולו, המצווה על לימוד התורה ובו תלוי כל העולם!

יהודים יקרים! בכל יום כשאני יושב ללמוד את הדף היומי אני חש כבן יחיד בעולמו של הקב"ה, והדף היומי הוא עבורי **הדף**! תחושת אושר עילאית זו זכיתי להרגיש בשנים האחרונות. אשרי העם שככה לו.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

דף נט/א ליטרא בצלים שתיקנה

ביטול ברוב מחיל הגדרות חדשות?

סוגיות רבות בש"ס עוסקות בהלכות תערובת של איסור והיתר, כמו גם סוגייתנו. הלכות אלו עוסקות בחפצים או מאכלים שהתערבו, וכגון, תערובת שנוצרה ממאכל איסור וממאכל היתר, הרי המיעוט בטל ברוב. אם מאכל ההיתר הוא הרוב - בטל מיעוט האיסור והתערובת כולה מותרת (עיי' שולחן ערוך יו"ד סי' ק"ט סעי' א' שהוא דווקא "מין במינו" וביבש; עיי"ש טעם הדבר).

חוטי ציצית שהתערבו: במסכת חולין, צח/ב, הצגנו את החקירה הבאה: האם "ביטול ברוב" מסוגל לייצר דינים חדשים, או שמא בכוחו לסלק דינים ישנים בלבד. כלומר, אנו יודעים כי מאכל אסור שנפל לתוך מאכל היתר והתערב בו, מאבד את איסורו - אם הוא מיעוט - מדין "ביטול ברוב", ולאחר שנסתלק איסורו הוא מותר באכילה. הוסרה המניעה לאכלו. ברם, האם ביטול ברוב יכול להחיל הגדרות חדשות על החפץ שהתבטל? וכגון: כפי שנשאל בעל עונג יום טוב (שו"ת סימן ד), כיצד יש לנהוג בערימת חוטי ציצית, זהים לחלוטין זה לזה, אשר רובם נטוו "לשמחה" כדת וכדין, לשם מצוות ציצית, (ראה שולחן ערוך או"ח סי' י"א סעי' א'), ומיעוטם פסולים לשימוש מאחר שנעשו שלא כדין. האם גם במקרה זה נאמר, כי התערובת כולה מותרת לשימוש, מאחר שחוטי הציצית הפסולים בטלים ברוב החוטים הכשרים.

בצלים שחלק מכל בצל מעושר: בסוגייתנו אנו למדים על המקרה הבא: אדם נטל בצלים שכבר הופרשו עליהם תרומות ומעשרות וזרעם באדמה. הם הוסיפו לגדול באדמה ואחר כך תלשם. עתה בכל בצל יש תערובת, חלק מהם כבר מתוקן ואינו טבל ואילו החלק החדש - טבל, כי מעולם לא הופרשו עליו תרומות ומעשרות.

מה דינם של בצלים אלה? רבי יוחנן פוסק: "מתעשרת לפי כולה". כלומר, יש להחשיב את כל הבצלים כאינם מעושרים, שהרי הרוב קובע, ולפיכך יש להפריש מעשר עבור כולם. רב חסדא דוחה את דבריו בטענה: "היתר שבהן להיכן הלך?" - כיצד אפשר להתייחס אל כל הבצלים כבלתי מעושרים? להיכן נעלם היתרם של חלקי הבצל שכבר עושרו? יש, איפוא, להפריש מעשר רק כנגד כמות הבצל שאינו מעושר.

לכאורה, רב חסדא מציג בבהירות את הצד הראשון בחקירה שהבאנו, ולדעתו ביטול ברוב אינו משנה הגדרות אלא מסיר איסורים בלבד. כלומר, רוב הבצלים הבלתי מעושרים אינו גורם לכך שמיעוט הבצלים המעושרים נחשבים כבלתי מעושרים!

ביטול ברוב אינו מבטל מיעוט גלוי: ברם, האור שמח (הלכות מאכלות אסורות פרק ט"ו הלכה י', ד"ה ויש להוסיף) מסביר כי נידון שונה לחלוטין לפנינו. טענתו של רב חסדא מבוססת על כלל יסודי ופשוט בדיני ביטול ברוב. כאשר המיעוט שהתערב ברוב ניכר וגלוי, מובן לכל שאין חל הכלל ביטול ברוב. למשל, אם נפלה חתיכת בשר חזיר לקדרת בשר כשר ובשר החזיר ניכר ואפשר להוציאו, אין זו **תערובת** ולפיכך החזיר אסור באכילה. מעתה, כשם שאם אפשר להבחין עין בעין בין שני חלקי התערובת אין המיעוט בטל ברוב, כך גם אם אפשר להבחין בין שני החלקים מבחינה הלכתית - אין חל הכלל ביטול ברוב. כלומר, הן בעל הבצלים יכול ליטול בצלים ממקום אחר ולהודיע כי הוא מפרישם כתרומה ומעשרות עבור אותם הבצלים שאינם מעושרים, ואף על פי שאין הוא יודע מי הוא הבצל המועשר ומי אינו מעושר - ההפרשה אכן תחול על הבצלים שאינם מעושרים בלבד. נמצא שקיימת דרך להבחין בין שני חלקי התערובת ולכן לא חל דין ביטול ברוב... זהו שטען רב חסדא "היתר שבהן להיכן הלך", לא מפני שדין "ביטול ברוב" אינו מחיל הגדרות חדשות, אלא מפני שבמקרה זה דין ביטול ברוב אינו חל כלל.

דף ס/ב וראש חודש להבא

מדוע התאריכים אינם מתאימים?

מזה שנים רבות אין החודשים נקבעים על ידי בית דין לפי עדות עדים שראו את מולד הלבנה, אלא על ידי לוח שתיקן הלל האמורא, בן רבי יהודה נשיאה שהיה נכדו של רבינו הקדוש מסדר המשנה. לוח זה מושתת על כללים בלתי משתנים ולפיו ניתן לחשב באיזה יום בשבוע חל חג מסוים וכדומה, מלפני אלף וחמש מאות שנים ועד עולם.

מצבה עתיקה עם תאריכים מוזרים: והנה, בעיר צוער נתגלתה לפני כמה עשרות שנים מצבת אבן עתיקה מאוד ובה נאמר כי הקבור בה "מיתת ביום תלתה, בחד עשר יומין בירח אלול, בשת דשמיטתא, דהיא שנת ארבע מאה ותלתין וחמש שנין לחרבן בית מקדשה על ישראל שלום". תרגום: נפטר ביום שלישי, ב"א באלול, בשנת השמיטה, שהיא השנה הארבע מאות ושלושים וחמש לחורבן בית המקדש. חורבן בית המקדש השני אירע בשנת ג' אלפים תתכ"ט [69 למנינם]. השנה ה-435 לחורבנו היא, איפוא, שנת ד' אלפים רס"ג. שנה זו היא אכן שנת שמיטה, אך עיון בלוח מעלה כי "א באלול חל בה ביום רביעי ולא ביום שלישי. זאת, ועוד: בלוח שתקן הלל לעולם "א באלול אינו חל ביום שלישי, כי אז א' בתשרי יחול ביום ראשון והרי ידוע הכלל "לא אד"ו ראש" - לעולם אין יומו הראשון של ראש השנה חל בימים ראשון, רביעי ושישי. היו שביקשו להסיק מכך כי כללי הלוח לא קויימו תמיד באותן שנים - סוף תקופת האמוראים. אחרים הגיהו ותיקנו את נוסח המצבה כדי להתאימה ללוח.

תאריכים מוזרים באגרת רב שרירא גאון: מאות שנים אחר כך, בסוף תקופת הגאונים, כתב רב שרירא גאון את אגרתו המפורסמת, בה הקדיש חלק נכבד לפירוט קורות תקופת הגאונים בדיוק

פנינים

דף נז/א עד החג

למה 'חג' הוא סוכות?

סתם חג הוא חג הסוכות. מדוע? כי חג ביסודו הוא על שם החגיגה, הריקוד והמחול (ראה חגיגה סוף פרק ראשון).

כיוון שבסוכות היתה שמחה מיוחדת בשמחת בית השואבה, נקרא בשם 'חג' באופן מיוחד (תוספות יום טוב, ר"ה א/ב).

דף סב/א אוי לו לטרפון שזה הורגו

השם גרם

לא אמר: 'אוי לי' אלא 'אוי לו לטרפון'. חשוש חשש כי שמו **טרפון** גורם **שיטרף** ויהרג על ידי אחרים (מלשון "טרף טורף יוסף"). זוהי כוונתו: אוי לו לשם טרפון שבעטיו אני נהרג... (בן יהודע).

דף סב/א ואל תעשם קרודם

סולם לעלות עליו

אמר הגר"י מסלנט זצ"ל: הלומד לשם פרנסה הרי הוא דומה לאותו עני שהוציא את כרכי הש"ס הגדולים, סדרם בערימה כמין מדרגות ועלה עליהם כדי ליטול גלוסקה שהונחה מעל הארון... (חיי המוסר).

דף סב/א ... אל תעשם עטרה אל תעשם קורדום

זהירות מחילול השם

במסכת דרך ארץ (פרק ב') נאמר, שלא לעשותם 'קקרום וכעטרה'.

פשר הדברים שבעוד שכאן מדברים לכל אדם, הרי ששם הזהרה היא לתלמיד חכם: עליו להזהר אף שלא לעשות דבר **הדומה** לקרדום ולעטרה, מפני חילול השם (לשמוע בלימודים).

לעילוי נשמת

מרת **בתיה שטילמן** ע"ה

ב"ר אשר ז"ל

נלב"ע ח' באב תש"ע

תנצב"ה

הנוצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת אמי מורתי הצדקת

מרת **אטל פרנקל רובינשטיין** ע"ה

בת הרב אפרים ושפרה ז"ל

נלב"ע ה' באב תש"ע **תנצב"ה**

הנוצחה ע"י בנה ידידנו ר' **אפרים ארבל** ומשפ' שיחיו ר"ג

לעילוי נשמת

הר"ר **שמואל זנוויל ווערצברגר** ז"ל

ב"ר אליהו ז"ל נלב"ע ג' באב תשנ"ג

תנצב"ה

הנוצח ע"י ידידנו הר"ר **מנחם מנדל פרוכטר** ומשפ' שיחיו - בלגיה

נמרץ, כולל תאריכים. באגרתו כתב בין היתר כי "בארבע בשבא, דהוא י"ג כסלו דשנת תתי"א, שכיב רבינא אבנא בריה דרב הונא". השנים המנויות כאן הן למניין שטרות המתחיל בשנת ג'ת"ג, ולפי מניין השנים שאנו נוהגים בו עולה מדבריו כי ביום רביעי, בי"ג בכסלו, בשנת ד"ר"ס נפטר רבינא. אך לפי הלוח שבידינו באותה שנה י"ג בכסלו לא חל ביום רביעי! אכן, במהדורות אחדות של אגרתו הגיהו את מניין השנה והזיחוהו קדם ואחור כדי להתאימו ללוח השנה. ובכן, פתרון התעלומות הללו פשוט ביותר.

מנו את ימי החודש מראש חודש הראשון: בגמרתנו נאמר כי האוסר על עצמו בנדר דבר מסויים "בחודש זה", נדרו אינו כולל את היום השלושים של החודש. כלומר: ישנם חדשים שלהם שני ימים המכונים ראש חודש [מנהג זה נותר מן הימים בהם ראשי החודשים נקבעו לפי בית דין ובימים השלושים של החודש נהגו ראש חודש, שמא בערוב היום יבואו עדים ובית דין יכריזו בסוף היום שיום זה הוא ראש חודש. לעיתים לא באו עדים ביום השלושים אלא ביום שאחריו וכך נהגו יומיים ראש חודש וכמבואר בירושלמי, תענית פרק ד' הלכה ג', מן הפסוק בשמואל א': הנקרא בהפסוק: [מחר חודש]. ראש החודש הראשון הוא ביום השלושים של החודש שחלף, המכונה חודש 'מלא'; שיש בו שלושים ימים, וראש חודש השני הוא ביום הראשון של החודש הבא. מאחר שבלשון בני אדם ראש חודש שחל ביום השלושים נחשב כשייך לחודש הבא, אף על פי שבאמת הוא היום השלושים של החודש החולף - נדרו מסתיים ביום העשרים ותשעה ואינו חל גם על יום השלושים.

הר"ן מסיק מן הדברים כי גם בתאריכים שבראשי השטרות כותבים א' לחודש הבא. וכגון: במקום ל' בשבט יש לכתוב א' באדר, אף על פי שהיום הראשון של חודש אדר הוא בראש החודש השני. כלומר, אף על פי שלעניין ימי החודש לגבי המועדים הכל יודעים שהתאריך נקבע לפי היום השני של ראש חודש, שהוא א' דראש חודש בדיני התורה, מכל מקום לשון בני אדם לחוד ולשון התורה לחוד, והם נהגו לכנות את יום ראש החודש השני כב' בחודש.

כך גם הנהיג הרשב"א בברצלונו הלכה למעשה (שו"ת הרשב"א ח"ו סי' ק, מובא בתשב"ץ ח"א סי' ככג); כך נהגו בגירונדה (תשב"ץ שם), וכך הורו ראשונים נוספים (ראה אור"ז סנהדרין פ"ד אותיות צב-צה, הגהות מיימוניות עדות ב/ז, ועוד).

מעתה הכל מיושב. חודש אלול שנחקק על המצבה העתיקה וחודש כסלו שהזכיר רב שרירא גאון באגרתו באו לאחר חודשים מלאים בני שלושים ימים [כן הוא תמיד שאב ושבת מעוברים, וחשון פעמים מעובר ופעמים שאינו מעובר], ומכיוון שהתחילו למנות את התאריך מראש חודש הראשון, כינו חוקקי המצבה את יום י' באלול האמיתי כ"א באלול... וכך גם רב שרירא גאון באגרתו.

הותרו כל הספיקות ונתיישבו כל הקושיות (ראה חקר ועיון חלק א' עמוד קצ"ה-קפ"ב, וברכת כהן על התורה סימן קל"ב).

"התחברתי והרגשתי את מתיקות התורה"

בדרך, בבית, בעבודה,

24 שעות

ביממה

מתחברים לשיעור
המרתק

להאזנה חייגו:

073-2951342

למסכת הנלמדת הקישו 1

בעלות שיחה רגילה

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר
בכל יום משנה אחת
הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!

חייג עכשיו: *3029

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

